

Suvremena obitelj

Debeljak, Ines

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:865624>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-21**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

INES DEBELJAK
ZAVRŠNI RAD

SUVREMENA OBITELJ

Zagreb, kolovoz 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Ines Debeljak

SUVREMENA OBITELJ

Završni rad

MENTORICA: doc.dr.sc Adrijana Višnjic Jevtic

Zagreb, kolovoz 2020.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. OBITELJ	2
2.1. <i>Obitelj kroz povijest</i>	3
2.2. <i>Vrste obitelji</i>	5
2.3. <i>Tipovi obitelji</i>	7
2.4. <i>Funkcije obitelji</i>	8
2.5. <i>Teorije obitelji</i>	8
2.6. <i>Bronfenbrennerova teorija ekoloških sustava</i>	13
3. TRADICIONALNE I SUVREMENE OBITELJI	15
3.1. <i>Tradicionalna obitelj</i>	15
3.2. <i>Suvremena obitelj</i>	16
3.2.1. <i>Moguće kontroverze suvremenih obitelji</i>	17
4. VRSTE SUVREMENIH OBITELJI	19
4.1. <i>Kohabitacija ili izvanbračna zajednica</i>	19
4.2. <i>Obitelji bez djece</i>	19
4.3. <i>Jednoroditeljska obitelj</i>	20
4.3.1. <i>Samohrane majke</i>	21
4.3.2. <i>Samohrani očevi</i>	22
4.4. <i>Istospolna zajednica</i>	23
4.5. <i>Razvedena obitelj</i>	24
4.5.1. <i>Rekonstruirana obitelj</i>	26
4.6. <i>Posvojiteljska obitelj</i>	26
5. ZAKLJUČAK	29
LITERATURA	30

SAŽETAK

Struktura obitelji u suvremenom svijetu razlikuje se od tradicionalnog poimanja obiteljskog sustava. U tradicionalnom viđenju idealnu obitelj čine otac, majka te dijete ili djeca, po mogućnosti različitog spola. U suvremeno doba takav oblik obitelji još uvijek je prisutan, ali nije više jedini prihvaćeni model. Kroz ovaj rad prikazat ću na koji način su se obitelji s vremenom promijenile i koje su se nove vrste obitelji tijekom doba razvile. Svrha ovog završnog rada je pobliže objasniti svaku od suvremenih obitelji, te bolje upoznati njihove karakteristike, njihovu obiteljsku kulturu i kroz to pokušati odgovoriti na probleme i izazove sa kojima se susreću. Danas još uvijek postoje nuklearna i proširena obitelj, ali isto tako izvanbračne zajednice ili kohabitacija, razvedene obitelji od kojih mogu nastati rekonstruirane obitelji, obitelji bez djece vlastitom odlukom, istospolne obitelji, jednoroditeljske obitelji, posvojiteljske obitelji, kalendarske obitelji i virtualne obitelji. Neki autori navode kako se sklad obitelji može ostvariti jedino uz nazočnost oba roditelja, dok drugi drže da za to može biti zaslužna i jedna osoba, otac, majka ili skrbnik. Puno istraživanja provodilo se kako suvremene obitelji utječu na djecu, pa ću tome više pažnje posvetiti u svome radu. Većina istraživanja navodi negativne posljedice jednoroditeljskih, razvedenih ili istospolnih obitelji, dok ih se nekolicina bazira na pozitivnim učincima. Društvo je naviklo na ustaljene obrasce obitelji, pa se obitelji u današnje doba moraju nositi s puno predrasuda. Samim time i djeca su izložena predrasudama s kojima se nekada ne znaju nositi pa im osobe od povjerenja, kao roditelji, skrbnici, odgojitelji i učitelji mogu pomoći.

Ključne riječi : obitelj, suvremeno, tradicionalno, djeca

SUMMARY

The family structure in the modern world is different from the traditional family system. In the traditional view, the ideal family consists of a father, mother, child, or children, preferably of different genders. In modern times, such form of family is still present, but it is no longer the only acceptable model. Through this paper, I will show how the family changes over time and what new types of families have evolved over time. The purpose of this final paper is to explain in more detail everything about modern families, and to get better acquainted with their characteristics, their family cultures and through attempts to answer the problems and challenges they face. Today there are still nuclear and extended families, but also extramarital communities or cohabitations, divorced families from which reconstructed families can emerge, families without children by their own decisions, same-sex families, single-parent families, adoptive families, calendar families and virtual families. Some authors say that harmony in family can only be achieved in the family only in the presence of both parents, while others hold that one person, father, mother or guardian, could also be responsible. A lot of research has been conducted on how modern families affect children, so I will pay more attention to them in my work. Research shows the negative consequences of single-parent, divorced or same-sex families, while a few base them on positive effects. Society is accustomed to established family patterns, so the family nowadays has to deal with a lot of prejudice. Over time, children are also exposed to prejudices that sometimes they do not know how to deal with but with the help of people that they trust, such as parents, guardians, educators and teachers they can learn to handle it.

Key words: family, modern, traditional, children

1. UVOD

Obitelj je jedna od najstarijih ljudskih institucija i doživjela je mnoge promjene koje su se odnosile prvenstveno na promjene životnog stila i obiteljske strukture. Oblici, uloge i funkcije obitelji su se kroz povijesti mijenjale, ali obitelj je uvijek ostala izvor i nositeljica života. Odgojna funkcija i dalje ostaje primarna bez obzira na transformacijom suvremene obitelji gdje se gube neke tradicionalne obiteljske funkcije (Rosić i Zloković, 2003).

Tradicionalne obitelji su bile velike i višečlane, a strukturu obitelji su činili: otac, majka i njihova djeca, ali isto tako i djed, baka, ali i drugi članovi šire obitelji. Otac je bio zaposlen, a majka je ostajala kod kuće. Suvremene obitelji su obitelji s malim brojem djece ili obitelji bez djece prema vlastitoj odluci. Strukturu suvremene obitelji čine otac, majka ili samohrani roditelji, razvedeni brakovi, izvanbračna djeca. Dijete predstavlja središnju figuru u obitelji, ukoliko se partneri odluče imati dijete (Rosić i Zloković, 2003).

Tijekom povijesti obitelj je doživjela mnogobrojne i različite promjene. Te promjene donijele su sa transformacije životnih uvjeta pojedinca, ali i cjelokupne obitelji. Do takvih promjena je došlo zbog naglog porast gradskog stanovništva i smanjenje seoskoga (Rosić i Zloković, 2003).

Završni rad sastoji se od uvoda u kojem se ukratko navodi što je obitelj te razlike tradicionalnih i suvremenih obitelji. U drugom poglavlju navedene su definicije obitelji općenito, povijest obitelji u kojoj izdvajam grčku i rimsku obitelj, vrste obitelji, tipovi obitelji, funkcije obitelji, devet teorija obitelji, Bronfenbrennerova teorija ekoloških sustava. Treće poglavlje donosi razlike tradicionalnih i suvremenih obitelji, te navodim i moguće kontroverze s kojim se suočavaju suvremene obitelji. U četvrtom poglavlju detaljno su opisane vrste suvremene obitelji, njihove podjele, karakteristike i razlozi nastajanja takvih obitelji. U svakom od potpoglavlja osvrnut ću se kako oblik takve obitelji utječe na djecu. Na kraju rada nalazi se zaključak u kojem je sumiran cijeli smisao rada, te je navedeno osobno mišljenje.

2. OBITELJ

Teško je naći samo jednu definiciju obitelji koja će objediniti sve što je potrebno. Zato svaki od autora ima različito viđenje obitelji. Autor Janković (2004) navodi da je obitelj primarna ljudska skupina koja postoji od kada postoji i društvo, te se razvija i usavršava s čovjekom i društvom. Autori Čudina - Obradović i Obradović (2006) obitelj definiraju kao dinamičnu strukturu koja se mijenja te se odnosi unutar nje prilagođavaju promjenama koje se događaju u pojedincima. Te promjene su odrastanje, sazrijevanje ili starenje. U strukturi obitelji promjena se vidi u dolasku novih članova ili odlasku drugih članova; u ulogama koje pojedinci imaju u različito vrijeme (dijete, adolescent, odraslo dijete, dijete-skrbnik roditelju), te okolnostima života obitelji (kriza, nezaposlenost, bolest). Ljubetić (2007, str 10.) obitelj definira kao „zajednicu roditelja i njihove biološke i/ili adoptirane djece koji zajedno obitavaju te tvore tri obiteljske pozicije odnosa: muž-otac, žena-majka i potomak(sin/kći)-brat/sestra”. Autorica Štalekar (2010) navodi kako je prva zajednica kojoj pripadamo upravo obitelj. Maleš i suradnici (2003, prema Jurčević Lozančić, 2011) obitelj definiraju kao odgojnu zajednicu u kojoj se odnos roditelja i djece zasniva na međusobnom uvažavanju i emocionalnoj vezi. Visković (2018) obitelj definira kao zajednicu u društvu koja je utvrđena strukturom i funkcijama. Struktura čine roditelji i njihove biološka i / ili usvojena djeca. Autori se slažu da je obitelj zajednica koja se mijenja, ali neki ne definiraju članove bi obitelj, prema njima, trebala imati. Stoga je moguće prema svim ovim definicijama obitelj definirati kao zajednicu koja se mijenja, razvija, usavršava, prilagođava promjenama i temelji na međusobnom uvažavanju i emocionalnoj vezi. Maleš i Kušević (2011) navode kako zbog socijalnih i ekonomskih promjena u obiteljskom životu potrebno mijenjati i definiciju obitelji. Upravo zbog raznolikosti obitelji, teško je pronaći jednu definiciju koja bi obuhvatila sve obitelji. Prethodno navedene definicije uzimaju brak i krvno srodstvo kao bitnu stavku obitelji, ali takve definicije danas više ne obuhvaćaju sve obitelji. Bernardes (1997, prema Maleš i Kušević, 2011) navodi kako je danas važnije voditi računa koliko su obitelji različite, a ne ih izjednačavati i stavljati pod istu definiciju.

Pojam obitelj koristi se kao sinonim za nuklearnu obitelj, a to su roditelji i djeca, koji reflektiraju vrijednosti zapadnog društva o obitelji. Članom obitelji možemo postati rođenjem, usvojenjem ili zasnivanjem braka. Obitelji se razlikuju s obzirom na strukturu i funkcionalnost. Na obitelj se gleda kao na sustav, pri čemu se funkcionalnost obitelji temelji na interakcijama među članovima. Obitelj je cjeloviti sustav, što znači da su dijelovi sustava organizirani i u međusobnoj interakciji. Takav sustav podržava održavanje obitelji kao i razvoj obitelji za

dobrobit svih članova, uvažavajući važnost odgoja i zaštite djece, starih i drugih članova obitelji u potrebi. Pri tome svaka obitelj kao sustav razvija svoje unutarnje norme koje izražava kroz različita pravila u odnosima s drugima. Obiteljski procesi povezani su s različitim razvojnim zahtjevima obitelji kao i strukturom obitelji. Funkcionalna obitelj dobro se nosi s postavljenim ciljevima i zadacima, probleme rješava na zadovoljavajući način te njeguje dobrobit svih članova obitelji (Brajša-Žganec i Hanzec, 2015).

Karakteristike obitelji su povezanost, odanost i trajnost, te nam ona pruža privatnost i intimu. Ono što je još karakteristično za obitelj je zajedničko stanovanje i ekonomska kooperacija članova. Razne promjene u svijetu, demografske, društvene ili ekonomske, donose promjene u strukturi obitelji, organizaciji obiteljskog života, obiteljskim odnosima i komunikaciji unutar obitelji (Jurčević Lozančić, 2011). Odnosi, prava i dužnosti obitelji regulirani su Obiteljskim zakonom. Obiteljski zakon regulira sklapanje brakova, odnose roditelja i djece, roditeljsku skrb, posvojenje, skrbništvo i uzdržavanje (Štalekar, 2010).

2.1. Obitelj kroz povijest

Niz raznih promjena utjecala su na obitelj tijekom povijesti. Obitelj se mijenjala, ali nije nestala. Društveni trendovi kao što su liberalizam, mogućnost izbora i izmijenjene uloge žene, djece i muškaraca doveli su do promjena u obiteljskom obliku života (Wilk, 2003, prema Maleš i Kušević, 2011). Jednako kao i ljudsko društvo, obitelj se uvijek razvija i pokušava odgovoriti zahtjevima koje joj nameće društvo, vrijeme i prostor (Janković, 2004).

Uloga koju su udate žene imale u predindustrijskom vremenu bila je tradicionalna : žena-majka-domaćica. Tijekom povijesti izdvaja se industrijska revolucija koja ja mijenja funkcioniranje obitelji. Industrijska revolucija mijenja socijalne i ekonomske odnose i stvara nove uvjete za obitelj. Dotadašnja stereotipna obitelj gdje otac radi i majka ostaje kod kuće počinje se mijenjati (Rosić i Zloković, 2003). Kako industrijsko doba donosi velike ekonomske i političke promjene tako se i mijenjaju tradicionalni životi i uloge žena, zahtijevajući rješavanje njihova statusa. Jačaju borbe za ženska prava na svim poljima, ali i ženski pokreti zalažu se za pravo glasa žena (Ljubetić, 2006).

Rimljani i Grci imali su veliki utjecaj na povijest odgoja. Obitelj je bila od velike važnosti u starome Rimu isto kao i patrijarhalno društveno uređenje. Zato je prvotno obrazovanje djeteta usmjereno na obiteljsku zajednicu (Gwynn, 2011, prema Ninčević i Hosni, 2019). Pa tako

možemo izdvojiti rimsku i starogrčku obitelj. Glava rimske obitelji bio je pater familias, otac koji je imao neograničenu moć raspolaganja obitelji. Otac je trebao biti razborit, dosljedan, častan, vjeran zadanoj riječi. Prema tom i takvom uzoru trebali su se ravnati mladići tako da je i sam njihov odgoj imao upravo tu funkciju. Budući da je mladiće u te vrline uvodio obiteljski odgoj, obitelj je bila domaće svetište, a otac njena glava koju se voljelo i poštivalo te se istovremeno pred njom strahovalo. Izravnim iskazom ili podignuvši dijete sa zemlje otac pokazuje da prihvaća svoje dijete. Tim činom otac je prihvatio i obvezu uzdržavanja i odgajanja svoga djeteta. On je prema svojoj neograničenoj moći mogao svoje dijete odbaciti, prodati ga, pa čak i ubiti, što je ponajčešće bilo u slučaju slabašna i zakržljala novorođenčeta. Nad tim očevim pravom bdjelo se od samih početaka Rima kada je odbacivanje poroda bilo limitirano tako što su se prvorođeni sinovi i kćeri morali jednostavno odgajati, dok se deformirani izdanak, moglo odbaciti uz svjedočenje najmanje pet očevidaca. Na žalost, ovo odbacivanje djece seže sve do carskoga vremena. Za tako odbačeno dijete bila je prava sreća ako bi umrlo ili ako bi ga netko pronašao te prodao drugom koji bi ga htio usvojiti. Njegova je sudbina u tom slučaju obično bila ropstvo ili prostitucija. U sklopu rimske kulture i civilizacije ne može se zanemariti ni uloga majke, barem što se tiče odgoja, posebno prvih godina djetetova života. Ona uživa veliki ugled i poštovanje. Nigdje se to ne može zornije prikazati nego u samom odgoju. U očima Rimljanina otac i majka su nezaobilazni čimbenik odrastanja i obrazovanja djeteta. Rim poznaje razliku između odgoja muške i ženske djece. Ženska djeca više ostaju kod kuće i pod majčinim vodstvom uče sve ono što je vezano uz domaćinstvo i vođenje kućnih poslova, dok će se sinovi uz očeve uvoditi u sve poslove što ih čekaju u budućnosti. Upozorenja muškog roditelja, a ponajviše njegov osobni primjer bit će najjače odgojno sredstvo. Na oca se gledalo kao na svetinju, a on je jamčio svojim statusom odgoj, običaje, tradiciju, ćudoređe (Pranjić, 2015).

U Staroj Grčkoj oikos je bio pojam koji je podrazumijeva članove kućanstva, obitelj i robove, a unutar oikosa najsnažnija je bila veza između muškarca i žene kao društveno dopuštena, prihvatljiva i preporučljiva. Oikos osim osoba podrazumijeva dom, kuću, imanje, vlasništvo, domaćinstvo i cijelo gospodarstvo kao osnovu življenja i daljnjeg stvaranja, pa tako snagom nadilazi bračno-obiteljsku vezu. Prevlast muškarca smatrala se osnovnom činjenicom u odnosu između spolova u cjelokupnom povijesnom razvoju, a ne samo u Ateni, pa se takva činjenica ne može uzeti kao specifičnost ni atenskog društva ni starog vijeka. Pojedinaac se i kao član obitelji, najmanje atenske institucije, morao prije svega dokazati kao član šire društvene zajednice, kolektiva, te od njega dobiti odobravanje (Pranjić, 2015).

Što se tiče položaja žena, u Sparti bio je nešto bolji od položaja žene u Ateni. Iako je uloga žene i u Ateni i u Sparti bila rađanje djece, u Sparti se ona iznimno cijenila jer je značila rađanje novih ratnika. Uz to, žene su imale slobodu kretanja i sudjelovale su u političkom životu (Bereš, 2016).

2.2. Vrste obitelji

Kada govorimo o vrstama obitelji možemo izdvojiti nuklearnu i proširenu. Nuklearnu obitelj čine roditelji i djeca. U tradicionalnim i predindustrijskim društvima nuklearna obitelj živi skupa s drugim bližim srodnicima, pa je riječ o proširenoj obitelji. Proširena obitelj može uključivati djedove i bake, braću i njihove žene, sestre i njihove muževe, tetke i nećake. Obitelj u Hrvatskoj u 20. stoljeću najčešće su činila dva naraštaja (roditelji i djeca) ili tri naraštaja, a to su baka i djed, roditelji i djeca (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje).

Oblici obitelji mijenjali su kroz povijest pa je Benveniste (1972) obitelj dijelio na monogamnu (jednobračnu) zajednicu jednog muža s jednom ženom i poligamnu obitelj, obično poliginijsku, zasnovana na braku jednog muža s više žena, a vrlo rijetko i poliandrijsku obitelj, zasnovana na braku jedne žene s više muškaraca. Također spominje leviratsku, gdje je djever dužan oženiti udovicu umrlog brata i sororatsku obitelj gdje udovac ima pravo oženiti sestru ili rođakinju svoje pokojne žene. S obzirom na kriterij vodstva i predstavljanja, obitelj je patrijarhalna, kad u njoj glavnu ulogu igra otac (djed) ili matrijarhalna kad u njoj glavno mjesto pripada majci. Postoji i samostalna obitelj gdje muž i žena s djecom žive zajedno, ali odvojeno od drugih rođaka.

Wise (2003, prema Maleš 2012) obitelji dijeli prema različitim kriterijima - primjerice odnos djece i roditelja, jesu li roditelji razvedeni, odvojeni ili ponovno oženjeni, prema broju roditelja u obitelji odnosno jednoroditeljske ili dvoroditeljske obitelji i prema seksualnoj orijentaciji roditelja. Također postoje i posvojiteljske obitelji, obitelji sa samo jednim biološkim roditeljem, udomiteljske obitelji, višegeneracijske obitelji, izvanbračne obitelji ili kohabitacija te istospolne i surogat obitelji. Pomorci spadaju u skupinu obitelji u kojima zbog prirode posla duže vrijeme boravi izvan mjesta stanovanja pa duži niz godina samo povremeno zajedno obitavaju i rjeđe neposredno komuniciraju. Maleš (2012) navodi i kalendarske obitelji u kojima dijete određeni dio godine živi s pojedinim roditeljem. Autorica Jurčević Lozančić (2011) navodi još i binuklearne obitelji, kada se nakon razvoda zasniva nova obitelj, koje autorica Maleš (2012) naziva rekonstruiranom obitelji. Također matrifokalne obitelji, to jest samohrane

majke, monolitnu obitelj gdje je žena kod kuća, a muškarac radi i virtualne obitelji. Virtualnu obitelj Miliša (2016) opisuje kao virtualni obiteljski život koji se ostvaruje u online svijetu. Može se stanovati u virtualnom svijetu, kupovati, imati intimne odnose, ali nije besplatno. Miliša (2016) navodi još i fast food- obitelji kao sintagmu za površne, nezdrave, brze i ugovorno kompromisne odnose. U takvim obiteljima ljudi žive jedni pored drugih, a ne jedni uz druge.

Čudina-Obradović i Obradović (2006) navode podjelu obitelji na zdrave obitelji i rizične obitelji. O zdravoj obitelji govori se kada obitelj ima povoljne utjecaje, a o rizičnoj kada ima nepovoljne. Zdrava obitelj je, ona u kojoj roditelj ili skrbnik brine za dijete u vrijeme razvoja i adolescencije. Teži se dobrim odnosima sa zajednicom, kao na primjer sa školom ili vrtićem te uključuje dijete u aktivnosti izvan obitelji u kojima može učiti o radnim navikama i steći životne vrijednosti. U zdravoj obitelji važno je kako je organizirano vrijeme rada i zajedničkih aktivnosti. Članovi obitelji poštuju individualnost i razliku, imaju otvorenu komunikaciju te povjerenje jedni u druge. Emocionalna toplina važan je faktor, a roditelji ili skrbnici pomažu djeci tako što ih razumiju, pružaju im potporu i pomoć. Rizična obitelj može nepovoljno utjecati na razvoj djeteta. U ovakvim obiteljima postoji sukob ili agresija, a odnosi među članovima su hladni. Nepovoljne uvjete mogu poticati roditeljski sukobi, nemar i nebriga o djeci ili novčane teškoće. Šalekar (2010) navodi kako u disfunkcionalnim ili rizičnim obiteljima nalazimo poremećaj strukture obitelji. Tu se javljaju neuspjesi u postavljanju i rješavanju problema, poteškoće u komunikaciji i izražavanju emocija. Disfunkcionalne obitelji su nefleksibilne i ne mijenjaju se u interakciji s događajima iz okoline. Obiteljskih pravila ili nema ili su nefleksibilno postavljena.

Čudina-Obradović i Obradović (2006) navode kako zdrava obitelj utječe na cjelokupan razvoj djeteta. U ranom djetinjstvu i predškolskoj dobi zdrava obitelj djetetu pruža sigurnost, a uz to i zdravlje, znanje, vještine te navike. Isto tako, zdrava okolina potiče sreću i samopouzdanje i zadovoljava sve djetetove potrebe. U ovom razdoblju zdrav odnos roditelja je model koji će djetetu nuditi razna iskustva, te razvijati razumijevanje i empatiju..

2.3. Tipovi obitelji

Prema Čudina-Obradović i Obradović (2006) razlikujemo četiri osnovna tipa obitelji prema unutrašnjoj organizaciji odnosa, to su: tradicionalni, moderni, nepovezani i emocionalno narušeni tip.

1. **TRADICIONALAN TIP** je onaj u kojima su članovi međusobno čvrsto povezani, izražavaju emocije i integriraju ih u obiteljski život. Važni čimbenici su stabilnost, stalnost, rutina, usmjerenost na obitelj, religioznost. Ove obitelji pružaju veliku količinu energije za svladavanje stresa iako je relativno kruta u rješavanju problema.
2. **MODERNI TIP** obitelji ima popriličnu količinu antistresne energije. Sve se emocije slobodno izražavaju, ali nema međusobnih netrpeljivosti i sukobi se uspješno rješavaju. Postiže se dobra ravnoteža između pripadanja obitelji i osobne neovisnosti. Uz obitelj, članovi obitelji usmjeravaju se i na aktivnosti i druženja izvan obitelji. Ovim obiteljima, za razliku od tradicionalnih, prvenstveno su važne promjene i inovacije ispred stabilnosti i konformizma.
3. **NEPOVEZANI TIP** obitelji ima slabe veze između članova pa se povezanost se traži izvan obitelji. Prisutna je međusobna netrpeljivosti i izbjegavanje. Ovakve obitelji su same izvor stresa i pružaju najmanju količinu bračnog zadovoljstva, ali još uvijek je očuvana sposobnost rješavanja zajedničkih problema.
4. **EMOCIONALNO NARUŠEN TIP** obitelji je tip u kojem je jak izvor stresa. Majke u ovim obiteljima često traže antistresni izvor u svojoj djeci. Konstantna je prisutnost neriješenih problema u odnosima među članovima. Ti problemi s vremena na vrijeme eruptiraju u vanjski sukob, ali taj se sukob nikad ne rješava i stalno se ponavlja.

Emocionalni narušeni tip i nepovezani tip imaju najlošiji utjecaj na djecu. Ako se roditelji ne znaju nositi sa stresom, to jako utječe na djecu. U modernom tipu obitelji dobro je što djeca imaju pravo slobodno izraziti sve svoje emocije, a u tradicionalnom rutina pomaže djetetu prilikom osjećaja sigurnosti.

2.4. Funkcije obitelji

Halarambos i Holborn (2002, prema Kovačević Andrijanić, 2008) navode da postoje četiri funkcije obitelji. Osnovne funkcije su seksualna, reproduktivna, socijalizacijska-odgojno-obrazovna i ekonomska.

Seksualna funkcija predstavlja bitan čimbenik u životu žene i muškarca. Odnosi se na spolnu aktivnost članova obitelji, tj. roditelja ili parova. Navodi se kako seksualna funkcija obitelji učvršćuje obitelj, ali isto tako i pridonosi stabilizaciji društvene zajednice. Ističe se zadovoljavanje spolnog nagona oca i majke, ali rijetko kada majke i majke ili oca i oca. Reproductivna funkcija svoje uporište nalazi u kontinuitetu života ljudske zajednice. Usvajanjem ili stvaranjem potomstva život se održava i nastavlja. Bez obzira o kakvoj obitelji bila riječ, novi život nastaje u obitelji. Kod socijalizacijske-odgojno-obrazovne funkcije može se govoriti o primarnoj i sekundarnoj socijalizaciji. Primarna je ona koja se odvija u obitelji tijekom ranog razvoja djeteta, a sekundarna izvan obitelji, u društvenoj sredini – na primjer vrtić, škola. U osnovnoj jedinici društvene strukture, obitelji, dijete se prvi puta susreće s društvenim odnosima, komunikacijom i gradi pozitivne stavove i odnose prema užoj i široj društvenoj zajednici. Jedna od zadaća koje ima socijalizacijsko-odgojno-obrazovna funkcija je uvođenje članova obitelji u kulturu i povijest civilizacije. Kada bi došlo do slabljenja obnašanja ovakve dužnosti došlo bi do raspada obitelji. Ekonomska funkcija obitelji osigurava egzistenciju potreba članova obitelji. Suvremena obitelj više nije zajednica proizvođača, nego zajednica potrošača. Prihodi obitelji igraju značajnu ulogu u njihovoj stabilnosti. Porastu životnog standarda teži svaka obitelj.

2.5. Teorije obitelji

Cjelovitu sliku braka i obitelji mogu nam objasniti niz teorija, svaka sa svog stajališta. Janković (2004) razlikuje devet teorija o obitelji, a to su: simboličko – interakcijska, teorija sukoba, teorija spolova, teorija socijalne potpore, teorija socijalne mreže, teorija društvene razmjene, biološko – analitička teorija, ekološka teorija te generalna teorija sustava i obitelj i svaka opisuje obitelj i njezino funkcioniranje.

Prva teorija je simboličko - interakcijska teorija koja polazi od važnosti komunikacije među članovima obitelji koja pomaže funkcioniranju i odnosima u obitelji (Janković, 1995). Simboličko interakcijska teorija polazi od problema u komunikaciji članova obitelji, a srž

njezina područja čini objašnjavanje klasičnih teškoća u razumijevanju među bračnim partnerima (Janković, 2004). U simboličko- interakcijskoj teoriji važna je komunikacija koja dovodi do interakcije. Do nje dolazimo putem različitih simbola. Simboli mogu biti : riječi, mimike, intonacija, geste i kretnje. Kroz verbalne i neverbalne simbole pošiljatelj i primatelj poruke sudjeluju u interakciji. Primalac kroz svoj stav, iskustvo, emocija i potrebe ima jednaku ulogu kao i pošiljatelj. Važno je da svi simboli razumiju kako ne bi došlo do nesporazuma. Nesporazum se može razjasniti jedino putem komunikacije (Janković, 1995). Kod članova obitelji može doći do nesporazuma tijekom svakodnevne komunikacije. U obitelji članovi ne komuniciraju iz istih uloga. Majka, otac, kćer ili sin u komunikaciji neće i ne mogu se isto ponašati u različitim situacijama. Postoje 3 elementa koja su važna u odnosu na različite pozicije koje članovi obitelji mogu imati tijekom stupanja u komunikaciju. To su: preuzimanje ili stvaranje određene uloge, igranje uloge i kreiranje uloge. Preuzimanje ili stvaranje određene uloge definira preuzimanje uloge karakteristične za određenu društvenu situaciju. Prilikom stvaranja uloge mijenja se ponašanje prema zahtjevima koje uloga stavlja pred osobu. Igranje uloge odnosi se na prikladno ponašanje osobe koja je preuzela ulogu. Prikladno ponašanje možemo objasniti kao dosljednost u ponašanju sukladno preuzetoj ulozi (Janković, 2004). Kreiranje same uloge odnosi se na „transformaciju društvenim normama preuzete uloge prema vlastitim viđenjima, aspiracijama i potrebama osobe koja ulogu kreira“ (Janković, 2004, str 24). Strong i De Vault (1992, prema Janković 1995) smatraju da simboličko – interakcijska teorija zanemaruje ulogu moći koju imaju članovi obitelji međusobno i osobe u interakciji. Također zato što emocije ne uzimaju u obzir kao bitan dio prilikom komunikacije.

U teoriji sukoba zastupa se stav da život podrazumijeva nesklad. Smatra se da je društvo ne surađuje nego je podijeljeno na pojedince i skupine koji se nalaze u sukobu. Teorija teži naći uzroke i izvore suparničkih snaga. Iako se obiteljske veze temelje na ljubavi, zagovornici teorije sukoba smatraju da se temelje i na sukobu i moći. U konfliktima koji se događaju među članovima obitelji pobjeđuje onaj moćniji. U ovom pristupu konflikt se ne smatra lošim, nego se smatra prirodnim dijelom obiteljskog i čovjekovog života. Obitelji se mogu razlikovati po broju prekrivenih svađa, sukoba interesa i prekrivenog neprijateljstva. Velik je broj mogućih izvora sukoba (Janković, 1995). Pitanje koje se postavlja je tko će iz sukoba izaći kao pobjednik. To ovisi upravo o izvorima moći te osobe, a to mogu biti: ispravnost, novac, dobra, fizička snaga, um ili ljubav. Kod ispravnosti otac želi da sve bude po njegovom i svoju moć temelji u patrijarhalnom sustavu. Novac je snažan izvor moći u obitelji. Tako rečenica „Dok te ja hranim...“ – temelji se na ekonomskoj moći, a muškarci uglavnom najčešće posjeduju

ekonomsku moć, jer zarađuju više od žena. Dobra su sredstva pomoću kojih se zadovoljavaju potrebe, stvaraju vrijednosti te potvrđuje željeni status. Tjelesna snaga je snažan izvor moći koji se odvija u obitelji, a može dovesti do fizičkog nasilja. Um, intelekt, mentalne sposobnosti su sposobnosti snalažljivosti u donošenju svakodnevnih odluka ili predviđanju posljedica prilikom donošenja tih odluka. Ljubav može poslužiti kao sredstvo prisile. Često se događa da se zbog ljubavi muškarac ili žena odreknu osobnih dobiti (na primjer karijere) kako bi se učvrstila veza. (Janković, 2004). Obitelj ne može dobro funkcionirati ukoliko su u otvorenom sukobu pa ono što je potrebno jest da se traže rješenja za te sukobe kroz komunikaciju i pregovaranje među članovima obitelji (Janković, 1995). Teškoće na koje nailazi ova teorija su da je sukob teško mjeriti i istraživati. Razlike su upravo ono što dovodi do sukoba, ali razlike se mogu tolerirati i prihvatiti (Janković. 1995).

Teorija spolova temelji se na dvije pretpostavke. Prva pretpostavka je da odnos među spolovima opsuje korištenje moći kako bi jedan spol osigurao prevlast na drugom, a druga da muškarci dominiraju nad ženama jer je tako uređeno društvo (Strong i DeVault, 1992, prema Janković, 1995). Ova teorija naglašava kako se u društvu žene ostavljaju po strani, a naglasak je na dominaciji muškaraca nad ženama (Strong i DeVault, 1992, prema Janković, 1995). Teorije spolova nastala je kao model objašnjenja spolne nejednakosti koja se pojavljuje. Zagovornici teorije spolova smatraju da se društvo i odnosi u njemu mogu procijeniti prema tome kakva je organizacija po spolovima (Strong i DeVault, 1992, prema Janković, 1995). Smatraju da su specifična ponašanja i uloge već definirane i predodređene kao muške ili ženske. Odnosi moći postoje i u obiteljima, pa je tako rad podijeljen na muške ili ženske poslove, i od svih se očekuje da prihvaćaju takvo stanje kao jedino ispravno. Feministkinje postavljaju niz opravdanih pitanja s obzirom na teoriju, i zanima ih zašto bi žene, koje rade jednako kao i muškarci nakon punog radnog vremena nastavljale s kućnim obvezama ili zašto je ženin rad za isti posao manje plaćen. primjerice, rad žene u kući nije plaćen te se ne gleda kao jednako vrijedan poslu kojega muškarac obavlja izvan kuće i plaćen je. Zamjerke teoriji spolova je što svode interakciju samo na pitanje moći i dominacije. Isto tako, ova teorija podcjenjuje altruizam, ljubav i suradnju među spolovima (Janković, 1995).

Teorija socijalne potpore, za razliku od teorije spolova i teorije sukoba, svoje temelje ima u ljudskoj solidarnosti, potpori i međusobnom prihvaćanju (Janković, 1995). Socijalna potpora je biti okružen ljudima koji će skrbiti o vama i s kojima ste blisko povezani (Specht, 1986, prema Janković, 2004). Možemo razlikovati tri koncepta socijalne potpore: prvi se odnosi na subjektivni osjećaj potrebe za potporom te doživljaj toga što je osobi pruženo, drugi na

doživljaj kvalitete i količine potpore koja je osobi pružena, a treći koncept odnosi se na ispitivanje okoline odnosno svih onih osoba koje pružaju bilo kakvu pomoći (Specht, 1986, prema Janković, 1995). Problem ovih koncepata je kako procijeniti subjektivni doživljaj u odnosu na objektivni te pitanje komunikacije. U socijalnoj interakciji bitan pozitivan činitelj je socijalno međudjelovanje, ali moramo ga promatrati odvojeno od socijalne potpore. Socijalna interakcija odnosi se na aktivno sudjelovanje klijenta u socijalnom događanju, a socijalna potpora odnosi se na ljubav, solidarnost i sigurnost, to jest, na osjećaje i stavove. Kvalitetnija interakcija i djelotvornija potpora kao posljedicu će imati veći stupanj zadovoljstva obitelji. Cilj ove teorije je pokazivanje pozitivnih strana obiteljskog udruživanja (Janković, 1995).

Socijalna mreža odnosi se na kontinuirano komuniciranje među subjektima koji su međusobno povezani (Janković, 2004). Teorija socijalne mreže odnosi se na razmjenu resursa među osobama koje pripadaju istim i različitim skupinama. Razmjenom resursa osigurava se prevladavanje granica koja je postavljena kao posljedica različitih društvenih fenomena. Razmjena se ne odnosi samo na informacije, već i na dobra, emocije i drugo. Razmjena može biti jednostruka ili višestruka. Kod jednostruke razmjene uspostavlja se veza između dvije osobe koje međusobno razmjenjuju dobra, a u višestrukoj razmjeni više osoba razmjenjuje dobra. Moguće je da osobe imaju različit pristup resursima, pa tako određena osoba može primiti resurs iz više izvora. Na primjer, dijete može primiti ljubav od više članova obitelji. Prema Janković (1995) socijalne mreže mogu imati različit stupanj gustoće, a to će ovisiti o broju i frekvenciji interakcija među osobama. Razlikujemo slabo isprepletene mreže i guste mreže. Slabo isprepletene mreže fleksibilnija je prilikom uspostavljanja novih relacija, a guste mreže su strože (Janković, 1995). Gusta mreža je poželjna kada je subjekt ovisan o okolini, a nepoželjna kad je samostalan i ima potrebu za brojnim novim relacijama (Janković, 2004).

Teorija društvene razmjene se primjenjuje u potpori prilikom razmjene resursa u okviru socijalne mreže (Janković, 2004). Njome se nastoji objasniti ponašanje osoba u različitim socijalnim strukturama pri čemu ih se vidi kao sudionike na tržištu koji žele ostvariti izbor bez rizika (Specht, 1986, prema Janković, 2004). Prema teoriji društvene razmjene postupci i odnosi među članovima obitelji procjenjuju se na ulaganje – korist osnovi (Janković, 1995). U ovoj teoriji važno mjesto ima načelo recipročnosti zato što pri razmjeni resursa uvijek postoji uzajamnost. Resursi se mogu se svrstati u šest klasa, to su: ljubav, status, informacije, novac, dobra i usluge (Janković, 1995). U braku razmjena je različita nego u drugim vezama i može poprimiti dugotrajniji karakter. Važan element razmjena u braku odnosi se na to je li veza kooperativna ili kompetitivna. Kod kooperativnih veza muž i žena nastojat će povećati

zajednički profit, a u kompetitivnim svatko pokušava povećati individualni. U teoriji razmjene pretpostavlja se da su osobe racionalne i da znaju odvagnuti cijenu i nagradu svojih odnosa. Ponekada osobe ne očekuju nagradu za svoje postupke što je najčešće u odnosima roditelja s djecom ili u ljubavnim vezama (Janković, 1995).

Biološko – analitička teorija nastoji objasniti obitelj na biološkoj osnovi. Biološko – analitička teorija govori o analizi predaka. To se odnosi na pojavu da preci i dalje žive u svojim potomcima. Nesvjesno je predodređeno kako će izgledati neke tjelesne osobine osobe, psihološke značajke, funkcioniranje te socijalno ponašanje osobe (Janković, 2004). Genotropizam, međusobna privlačnost ljudi s istim latentnim genima, izražava se preko pet područja: libidotropizam, sociotropizam, operotropizam, morbotropizam i thanatotropizam. Libidotropizam odnosi se na izbor voljene osobe koje je uvjetovano srodnošću njihovih latentnih recesivnih gena. Sociotropizam se odnosi na izbor prijatelja i ideala. Operotropizam odabire se profesija koja je uvjetovana nasljednim čimbenicima predaka određene osobe. Morbotropizam je sklonost nasljedstvu određenih bolesti. Thanatotropizam odnosi se na odabir uobičajenog načina umiranja koji je karakterističan za neku obitelj npr. suicid, nasilna smrt i slično (Janković, 2004). Jedna od zamjerki biološko – analitičke teorije je bavljenje ekstremnim primjerima što ovu teoriju čini neuvjerljivom (Janković, 2004).

Ekološka teorija obitelji usmjerena je na ljude. Promatra ih kao bića koja su biološka i socijalna i u interakciji sa svojom okolinom. Ekološki okvir odlučivanja je usmjeren na obiteljski ekosustav, transakcije koje povezuju ljude i njihovu okolinu te na odluke koje donosi obitelj. Ova teorije proučava veliki broj problema koji se povezuju uz obitelj te njezine odnose sa okolinom. Postoje tri temeljne postavke ekološke teorije. Prva je da“ ekosustav tvori obitelj koja je u interakciji sa svojom okolinom“. Druga da „biološko, fizičko i ekonomsko održavanje, psihosocijalne te hranidbene funkcije obavlja obitelj za svakog svog pojedinog člana“, i treća da „međuovisnost svih zemalja odnosno naroda je u ovisnosti s ograničenim resursima Zemlje“ (Brown, Flavin, Postel, 1989, prema Janković, 2004, str. 63). Janković (2004) navodi neke od pretpostavki ekološke teorije obitelji. Govori kako osobine obitelji i okoline, kao i proces koji se događa između njih, promatra se kao međuovisan sustav, obitelji predstavljaju dio životnog sustava i međuovisne s drugim oblicima života, obitelji su dinamični sustavi koji su okrenuti k cilju. Interakcija koja se događa između obitelji i okoline događa se prema fizičkim i biološkim zakonitostima te prema pravilima koja dolaze od ljudi, a to su društvene norme. U kontekstu interakcije s okolinom, stupanj kontrole i slobode koje obitelji

imaju je promjenjiv, odluke koje se donose u obiteljima te djelovanje obitelji putem tih odluka je utjecaj koji obitelji imaju na društvo, kulturu društva te prirodni okoliš (Janković, 2004).

U generalnoj teoriji sustava i obitelji, obitelj je moguće definirati kao „živi sustav koji predstavlja organiziranu, razmjerno trajnu, reproduktivnu društvenu cjelinu s ograničeno promjenljivim obrascima ponašanja vezanim za uloge, strukturu i način djelovanja.“ (Janković, 1995). Obitelj je sistem sačinjen od dva sustava: partnerskog, roditeljskog i dječjeg. Isto tako obitelj je dio ekološkog nadsistema s kojim razmjenjuje energiju i informacije. Sustavna obiteljska teorija nastoji objasniti unutar obiteljske proces kao što funkcioniranje obitelji, komunikaciju, sukobe, odvojenost i povezanost članova obitelji, integraciju i adaptaciju na promjene (Janković, 2004). O svakom pojedinom članu obitelji ovisi funkcioniranje svakog podsustava (Janković, 2004). Sve navedene zadatke obitelj treba realizirati u životnom ciklusu obitelji. Obiteljski životni ciklus predstavlja longitudinalni razvojni put koji može biti: mladi par do rođenja djece, obitelj s novorođenčecom, s predškolskim djetetom, s školskim djetetom, s adolescentom, s odraslom djecom, djeca stvaraju svoju obitelj, roditeljski par ostaje sam, udovištvo ili novi brak, smrt i završetak obiteljskog ciklusa (Janković, 2004).

Iz svih ovih razmatranja moguće je zaključiti da je se svaka teorija zahvaća tek dio pitanja i problema vezanih za obitelj. Obitelj je teško shvatiti i odrediti kroz bilo koju od prethodno navedenih teorija. Generalna teorija sustava najbliža je tom cilju, ali je u stanju objasniti sva pitanja vezana za obitelj tek kada integrira i određene elemente ostalih teorija.

2.6. Bronfenbrennerova teorija ekoloških sustava

Teorija ekoloških sustava teorijski razvio američki psiholog ruskog porijekla Urie Bronfenbrenner. Ekološki model temelji se na pretpostavkama da okolinski kontekst utječe na razvoj, da je za razumijevanje važno međudjelovanje djetetovih obilježja i obilježja okoline. Pod djetetova obilježja spadaju tjelesni izgled i intelektualne sposobnosti, dok u obilježja okoline ubrajamo fizičke karakteristike i socijalni kontekst. Razvoj se također promatra kroz interaktivan utjecaj različitih sustava koji čine okolinu (Berk, 2008).

Razlikujemo pet ekoloških sustava. To su mikrosustav, mezosustav, egzosustav, makrosustav i kronosustav. Dijete se nalazi u sredini kruga, sustav najbliži djetetu ima na njega direktan utjecaj, a oni koji su mu dalje na njega utječu posredno. Mikrosustav može predstavljati obitelj, vrtić, školu, igralište ili susjedstvo – one sredine koje su najbliže djetetu i s kojima je ono u

izravnom kontaktu. On nije konstantan, mijenja se kako dijete raste. Mezosustav predstavlja sistem međuodnosa raznih mikrosustava, na primjer, odnos između roditelja i odgojitelja. Što su oni povezaniji, to će djetetovo odrastanje biti sigurnije i skladnije. Egzosustav je socijalno okruženje koje utječe na dijete, ali u kojem dijete ne sudjeluje izravno. To mogu biti lokalna vlada, školski odbor, radno mjesto roditelja ili masovni mediji. Makrosustav se odnosi na uvjerenja, stavove, tradiciju iz kulture u kojoj dijete živi. Kronosustav odnosi se na vremensku dimenziju. To su zapravo promjene koje se događaju u sustavima tijekom vremena, pa to može biti polazak u školu, preseljenje ili ulazak u brak (Berk, 2008).

Bronfenbrenner je naglasio da je utjecaj konteksta (sklopa svih sistema) određen karakteristikama samog djeteta ili osobe, njegovom dobi, spolom, zdravstvenim stanjem i temperamentom. Na primjer, dijete s invaliditetom ili drugim poteškoćama u razvoju drugačije će se nositi sa socijalnim izazovima i vjerojatno imati više negativnih iskustava u socijalizaciji od potpuno zdravog djeteta. Osim što je svratio pozornost na individualna obilježja djeteta (Berk, 2008).

3. TRADICIONALNE I SUVREMENE OBITELJI

3.1. Tradicionalna obitelj

Tradiciju možemo opisati kao „ono što se uvriježilo, uobičajilo na nekom području tijekom duljega razdoblja.“ (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje). Pa tako tradicionalnom obitelji smatramo heteroseksualni odnos i pripadajuće roditeljstvo. Također obitelj koju čine majka, otac i djeca najpoželjniji je okvir obiteljskog života, a ujedno i najčešći oblik tradicionalne obitelji. „Ravnoteža i sukladnost majčinstva i očinstva može se postići samo unutar tradicionalnog oblike potpune obitelji, uz nazočnost oba roditelja.“ (Čudina -Obradović i Obradović, 2006; str.264). Sve do druge polovice 20.stoljeća idealnom obitelji smatrala se ona u kojoj je otac bio hranitelj, majka kućanica te su imali dvoje djece, stariji dječak i mlađa djevojčica. Ona je do danas gotovo ostala sinonim za obitelj (Grgec-Petroci, Lacković, Maleš, 2012). Muškarac je subjekt u obitelji, dok su žena i djeca objekt njegove ljubavi (Aračić, Nikodem, 2000.prema Jančić, Jurišić, Lončarić, 2019).

Samo značenje pojma tradicionalne obitelji je višeznačno. Ono što održava ovakve obitelji jest tradicija, točnije prenošenje materijalnog ali i onih duhovnih iskustava koji imaju neograničenu trajnost. Prema Nimac (2010) važno je reći da je jedna od odlika tradicionalnih obitelji prenošenje obiteljskih tradicija. Ta tradicija ima duhovno značenje i pomaže da se obiteljski lanac učvrsti ne samo na temelju krvnog srodstva već i na zajedničkim obiteljskim predajama, vjerovanjima, simbolima. Upravo to ove obitelji čini čvršćima i označava obiteljsko zajedništvo. DeFrain i Olson (1999.,prema Čudina-Obradović i Obradović,2006) opisuju tradicionalne obiteljske vrijednosti u zapadnim društvima, pa tako i našem. Prema njima najviše se cijeni dugotrajan brak s djecom, bolje je biti oženjen, vjenčan , imati djecu ili više djece. Bolje je da dijete ima dva roditelja nego jednog, ali isto tako bolji je prirodno roditelj nego stečeni roditelj. Majka koja radi i izvan kuće ne može biti dobra kao majka koja se bavi samo djecom. Nimac (2010) navodi kako je obitelj je univerzalna i nepromjenjiva tradicija, ali su načini njezine organizacije promjenjivi. Podjela uloga i struktura članova mogu se razlikovati u vremenu i od društva do društva. Obitelji u suvremenom svijetu dolaze u stalna iskušenja, pa čak dolazi i do njihovog izumiranja. Koliko god to možda i bila istina, vrijednost takvih obitelji i dalje je postojana. „Bez obzira na te pozitivne i negativne promjene, čini se ipak da one nisu ugrozile temeljne obiteljske vrijednosti. Pripadnici novih naraštaja su promijenili percepciju i očekivanja od obitelji, ali nisu doveli u pitanje i njezinu neposrednu važnost za društvo i pojedinca.“ (Nimac, 2010, str. 33).

3.2. *Suvremena obitelj*

Suvremenim smatramo onim koji ide u korak s današnjim vremenom. Obitelji se danas međusobno razlikuju, kao u strukturi tako i u vrijednostima, načinima života i odnosima među članovima obitelji pa se o nuklearnoj obitelji više ne može govoriti kao o jedinoj prihvatljivoj obitelji (Grgec-Petroci i sur., 2012). Povećava se broj parova koji žive u kohabitaciji ili izvanbračnoj zajednici, jednoroditeljskih, posvojiteljskih i rekonstruiranih obitelji te istospolnih zajednica. Uzrok tome je porast broja rastava brakova i emancipacija žena, te jačanje važnosti individualnih potreba i odnosa između žena i muškaraca te roditelja i djece (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje). Parovi iz istospolnih zajednica u sve više država stječu pravo na sklapanje braka pred matičarem i prava na roditeljstvo (Brajša-Žganec, Lopižić, Penezić, 2014).

Tradicionalno, obitelj se sastojala od bračnog para i djece, no ova percepcija obitelji se mnogo promijenila. Obitelj nije statična jedinica i mijenja se njezin oblik. Dosadašnja uvjerenja napuštena su zbog razvoda, samohranih obitelji, suživota, zaposlenih majki, zamijenjenih uloge majke i oca (Schaffer, 2000 prema Ljubetić 2006). Sve je više žena, koje izabiru majčinstvo bez braka (Ljubetić, 2006).

Obiteljski život u suvremenim obiteljima mijenja se. Počinje ravnopravna podjela kućanskih poslova i brige o djeci između žena i muškaraca, a nevjenčani zaposleni muškarci ili žene odabiru samostalno odgajanje djece. Bliski prijatelji smatraju se članovima obitelji, a proširene obiteljske veze održavaju se kroz višestruke brakove. Istodobno ostvarivanje majčinstva i izgradnja profesionalne karijere ženi daje stupanj samostalnosti koji joj omogućuje ravnopravniji položaj u obitelji, ali i široj društvenoj zajednici. Sukladno time može se govoriti o novoj slici žene u suvremenom društvu. Dijete postaje ravnopravni član koji od obitelji dobiva određene ideje, temeljna pravila ponašanja, ali ima pravo i na vlastito izražavanje i djelovanje. Omogućuje mu se zadovoljavanje osnovnih tjelesnih, egzistencijalnih, psiholoških potreba i stalan osjećaj uspjeha i postignuća. Ono što zapravo čini posebnost suvremene obitelji, potrebno je istaknuti da suvremena obitelj ima sve manje članova, više se pažnje posvećuje djetetovim potrebama, njegovom odgoju, ali i međusobnim obiteljskim odnosima koji se zasnivaju na međusobnom razumijevanju i povjerenju. U suvremenom društvu naglašavaju se vrijednosti harmonije, tolerancije, solidarnosti, ali uvažavanje i priznavanje različitosti (Hoghughy i Long, 2005. prema Jurčević Lozančić, 2011).

Za dobar odgoj djeteta nisu nužni biološka majka ili biološki otac. Važno je samo da dijete ima odgovornu odraslu osobu s kojom će uspostaviti emocionalnu povezanost i dosljedan topli odnos. Nije bitan rod i krvna veza. Dijete će živjeti u zdravoj i poticajnoj obitelji ako tijekom njegovog razvoja postoji bilo koja odrasla osoba, a to može biti majka, otac, skrbnik ili adoptivni roditelji koji stvaraju čvrstu vezu s djetetom, pruža mu potporu i potrebnu pažnju tijekom cijelog djetinjstva, sve do djetetove potpune samostalnosti (Silverstein i Auerbach, 1999. prema Čudina- Obradović i Obradović, 2006).

U istraživanju koje su proveli Eiduson i suradnici (Schaffer, 2000. prema Ljubetić, 2006) promatrana su djeca iz različitih društvenih sredina. U središtu istraživanja bila su djeca djeca samohranih majki, nevjenčanih parova, obitelji koje žive u komunama i u tradicionalnim obiteljima. Uočene su različitosti u društvenim, intelektualnim i emotivnim ponašanjima djece, no ni jedna grupa djece se nije istaknula da bi mogli zaključiti da je život u bilo kojoj od promatranih grupa bio bolji od drugog (Ljubetić, 2006).

U suvremeno doba nastoji se da se različitost obiteljskih struktura legalno prihvati i ostvare jednaka prava kao i tradicijske obitelji. Kako će različiti tipovi obitelji biti prihvaćeni ovisi o sredini u kojoj žive i kakve pravne regulative država ima. Tamo gdje prevladavaju nuklearne obitelji, sve što nije „normalna“ obitelj će se osuđivati (Maleš i Kušević, 2011).

Prema popisu stanovništva Republike Hrvatske iz 2011. godine (Državni zavod za statistiku, 2011) parova bez djece ima 28,6%, parova s djecom 54,3%, majka s djecom 14,4% a očeva s djecom 2,7%.

3.2.1. Moguće kontroverze suvremenih obitelji

Popis stanovništva Republike Hrvatske iz 2011. godine (Državni zavod za statistiku) pokazuje podatke kako se više od 86% stanovnika izjašnjava rimokatolicima. Iako je Republika Hrvatska religijski orijentirana, podaci Državnog zavoda za statistiku, pokazuju kako je u Republici Hrvatskoj u 2019. godini sklopljeno je 20 310 brakova, od kojih je 6 265 završilo razvodom.

Crkva vjeruje u izjavu da je obitelj zajedništvo oca, majke i djece te u toj zajednici žive tri vrste ljudi: muž, žena i dijete. Samim time ne prihvaća druge oblike obitelji koji su postojani u sadašnjem društvu. Katolička crkva navodi da je ljubav vrhovni cilj braka. Ta ljubav se očituje u međusobnoj nježnosti i skrbi roditelja i u rađanju djece (Čikeš, 1999). Zabrane koje su

povezane s brakom su između ostalih i homoseksualnost i mnogoženstvo. Rastava, prekid braka, dopuštena je, ali nije kategorički odobrena (Rock, 2003).

Kroz 1999. i 2008. godinu provodilo se European Values Study (EVS) istraživanje u Hrvatskoj koje je htjelo saznati je li brak i obitelj ustanove koje su zastarjele i kakva razmišljanja stanovnici imaju o Crkvi. Oko 85% ispitanika tvrdi da brak i obitelj nisu zastarjele ustanove. Autor navodi kako ispitanici „zahvaćeni svjetovnim ozračjem“, njih 65,9%, odobravaju mogućnost ženine volje da ima dijete kao samohrana majka bez postojane veze s muškarcem.

Takvu mogućnost Crkva ne odobrava i upućuje na nesklad između Crkve i članova društva koji su se u EVS istraživanju 2008., njih čak 80,6%, izjasnili kao katolici. S obzirom na istraživanje 1999.godine, 2008.godine postotak građana koji drže da brak nije zastarjela ustanova smanjio se za gotovo 5%. Autor Čondić (2010., str 263.) navodi kako „Ispitanici koji vjeruju u Boga i žive po svojoj vjeri i idu na misu skloniji su tvrdnji da brak nije zastarjela ustanova, a oni koji ne vjeruju i ne idu na misu skloniji su ‘alternativnim oblicima’ i poimanju braka kao zastarjele ustanove. Starije osobe i osobe s nižim stupnjem izobrazbe i iz manjih sredina drže da djeca i brak daju ‘sreću i smisao životu’, dok su mlađe i izobraženije osobe i osobe iz gradova sklonije ‘alternativnim životnim stilovima’.“

Isto istraživanje provelo se i 2017.godine u sklopu međunarodnoga istraživačkog projekta European Values Study. Tako možemo usporediti podatke za tri točke mjerenja u vremenskom razdoblju od gotovo dvadeset godina. Usporedba rezultata dobivenih u trima valovima EVS istraživanja pokazuje da je obitelj stabilno visoka vrijednost u hrvatskom društvu. Većina ispitanika smatra kako dijete treba i oca i majku za sretno odrastanje i da brak nije zastarjela institucija te da su djeca izvor smisla života. No, s druge strane, većina ispitanika ne slaže se da je majčinstvo ključan dio identiteta žene. Sve više se prihvaća kohabitacija i samohrano majčinstvo, a oko četvrtine ispitanika opravdava rastavu (Aračić, Baloban, Nikodem, 2019).

4. VRSTE SUVREMENIH OBITELJI

4.1. Kohabitacija ili izvanbračna zajednica

Kohabitacija je zajednički život žene i muškarca bez građanske ili crkvene potvrde. (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). U Republici Hrvatskoj izvanbračnom zajednicom smatra se „životna zajednica neudane žene i neoženjenog muškarca koji ne žive u drugoj izvanbračnoj zajednici, koja traje najmanje tri godine ili kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete“ (čl. 11., Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19). Kohabitacija se smatra razvojnom fazom partnerskih odnosa, pripremom za brak ili zamjenom za klasičan brak. U pojedinim zemljama različito se tretira. Pa tako u skandinavskim zemljama zakon kohabitaciju izjednačuje s brakom, i djeca rođena u takvoj zajednici pravno izjednačena s djecom rođenom u braku koji je građanski i/ili crkveno registriran. Dok u Sjedinjenim Američkim Državama zakon ne izjednačava djecu rođenu u kohabitaciji s djecom rođenom u klasičnom braku (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Može se raspravljati zbog čega se parovi odlučuju na život u izvanbračnoj zajednici. Jamieson i suradnici (2002. prema Bartolac 2013. str.109.) navode tri najčešća razloga:“ (1) zajednički život kao početak trajnog partnerstva, (2) testiranje je li veza održiva, „probni rok“, ili (3) pragmatičan dogovor bez tereta očekivanja.“. Thompson i Colella (1992, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006) pojašnjavaju da se na kohabitaciju najčešće odlučuju pojedinci iz nestabilnih obitelji, oni liberalnijih stajališta i liberalnije životne filozofije, nereligiozni, pojedinci koji traže autonomiju i slobodu u braku te pojedinci koji se zauzimaju za jednakost u partnerskim odnosima i netradicionalne bračne uloge. Nasuprot tome, kohabitaciji nisu skloni pojedinci tradicionalnog razmišljanja o ulogama rodova u braku.

Aquilino (1997, prema Čudina - Obradović i Obradović, 2006) tvrdi da su odnosi s djecom roditelja kohabitanata slabiji i površniji nego odnosi djece i roditelje koji žive u klasičnom braku, a djeca iz kohabitacija su manje motivirana i manje uspješna u školi.

4.2. Obitelji bez djece

Obitelji bez djece Čudina - Obradović i Obradović (2006) opisuju kroz pojam apstinencije od djece, što pojašnjavaju trima kategorijama: odgađanjem rađanja prvog djeteta, dobrovoljnom

apstinencijom i prisilnom apstinencijom (neplodnošću). U ovom poglavlju više pažnje će se posvetiti dobrovoljnoj apstinenciji.

U prilog dokaza o promjenama tradicionalnih obiteljski vrijednosti govori ponajprije dobrovoljno odustajanje od roditeljstva. Čudina-Obradović i Obradović (2006) navode kako nema bitne razlike u životnom zadovoljstvu između bračnih parova ili pojedinaca koji su ostvarili roditeljstvo i onih koji to namjerno nisu ostvarili. Ono što utječe na tu odluku nestabilan je brak. Pojedinci koji se odlučuju na dobrovoljnu apstinenciju netradicionalnih su shvaćanja i nereligiozni. Često su odrasli u obitelji kao jedino dijete te su visoko obrazovni i orijentirani na karijeru. Brakovi u kojima nema djece imaju veće bračno zadovoljstvo, a u „životnom zadovoljstvu ne razlikuju se od pojedinaca koji imaju djecu, jer ga nalaze na drugim područjima.“ (Čudina-Obradović i Obradović, 2006, str. 244). Ljudi koji dobrovoljno apstiniraju od djece su češće slobodniji u izboru načina življenja i ekonomski su sigurniji (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

4.3. Jednoroditeljska obitelj

Jedna od podjela na vrste obitelji može biti ona na obitelji s obama roditeljima i obitelji s jednim roditeljem. Uz izraz jednoroditeljska obitelj možemo rabiti i sljedeće izraze: roditelj samac, jedan roditelj, roditelj bez bračnog druga, roditelj koji živi sam. Često nalazimo i izraze kao na primjer samohrana majka ili nepotpuna obitelj (Martin i Colbert, 1997. prema Mrnjavac, 2014).

Razlozi jednoroditeljskih obitelji mogu biti razvod, gubitak drugog roditelja (smrt ili nestanak) ili izvanbračna trudnoća. Razlikujemo obitelji s obzirom na ostvareni kontakt s drugim biološkim roditeljem, pa tako postoje jednoroditeljske obitelji s kontinuiranim kontaktom s drugim roditeljem, one u kojima nema kontakta s drugim roditeljem i one u kojima nije poznat drugi biološki roditelj (Grgec-Petroci i sur., 2012). Prema podacima iz 2001.godine od 15% jednoroditeljskih obitelji u Hrvatskoj, 80% obitelji su samohrane majke (Puljiz, 2002., prema Čudina – Obradović i Obradović,2006).

Istraživanje o kvaliteti života samohranih roditelja provedeno je 2002. godine u Zagrebu, Osijeku, Splitu i Rijeci. Prema istraživanju, teškoće i problemi s kojima se susreću samohrani roditelji su problemi vezani za skrb o djetetu, manje slobodnog vremena koje roditelj i dijete mogu provesti zajedno, učinci razvoda, roditeljeva nova veza s nekom drugom osobom,

narušavanje odnosa u proširenoj obitelji i nedovoljna podrška društva (Raboteg-Šarić, Pećnik i Josipović, 2003., prema Fišer, Marković, Ogresta i Radat, 2007).

Prema Čudina-Obradović i Obradović (2006.) istraživanja o utjecaju života u jednoroditeljskim obiteljima, pokazuju nepovoljan utjecaj života u tim obiteljima. On se odražava u djetetovu slabijem školskom uspjehu, jače izraženom neprihvatljivom ponašanju, većem broju emocionalnih problema, nižem samopoštovanju i slabijoj društvenosti djece (Amato, 2001.,prema Čudina -Obradović i Obradović, 2006).

Istraživanje koje je provela Mrnjavac (2014) na uzorku djece u dobi od 4 do 7 godina koja žive u obiteljima s jednim roditeljem istraživalo je rizik u pojavama ili vrstama manifestacija emocionalnih ili ponašajnih problema. Pokazalo se da djeca iz jednoroditeljskih obitelji nemaju statistički značajnih razlika u odnosu na djecu koja žive s oba roditelja. Veće su razlike uočene u odnosu na spolnu strukturu uzorka nego na raspodjelu prema strukturi obitelji. Kod dječaka je naglašena manifestacija eksternaliziranih poremećaja, dok je kod djevojčica naglašeniji internalizirajući poremećaji. Može se ustvrditi da u razlikovanju zastupljenosti poremećaja u ponašanju kod četiriju skupina formiranih prema spolu i strukturi obitelji (dječaci s jednim roditeljem, dječaci s obama roditeljima, djevojčice s jednom roditeljem i djevojčice s obama roditeljima) primarnu ulogu ima spol djece, a tek potom pripadnost obitelji s jednim roditeljem ili obama roditeljima.

Pećnik i Raboteg-Šarić (2005) proveli su istraživanje čiji cilj je bio utvrditi koliko formalne i neformalne podrške dobivaju jednoroditeljske i dvoroditeljske obitelji. Dobiveni rezultati ukazuju na važnost strukture obitelji i spola roditelja za podršku koju primaju u obavljanju svoje roditeljske zadaće. Više neformalne podrške primaju jednoroditeljske obitelji. Pokazalo se, da u odnosu na očeve, majke primaju veću i raznovrsniju neformalnu podršku. Utvrđene razlike među spolovima ukazuju na to da samohrani očevi donekle zadržavaju rodno stereotipan odnos prema traženju i primanju pomoći.

4.3.1. Samohrane majke

Razlikujemo neudane, rastavljene, udovice, solo-majke. Solo-majke su žene koje su dobrovoljno i namjerno odlučile imati dijete bez oca, a takva obitelj naziva se obitelj solo – majke, samostalno majčinstvo ili usamljeno majčinstvo. Te su majke samostalno odlučile osnovati jednoroditeljsku obitelj. Djeca iz solo-obitelji povezana su s majkom i za njih je majka uvijek dostupna. Nema bitnih razlika u stilovima roditeljstva između solomajki i majki iz dvoroditeljskih obitelji. Nije dokazano da bi odrastanje djece u soloobiteljima nepoželjno

utjecalo na društveni ili emocionalni razvoj djece (McCallum i Golombok, 2004. prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

O tome hoće li život u obitelji samohranih majki nepovoljno djelovati na razvoj djeteta ovisi i majčinski roditeljski stil i ekonomska moć obitelji. Na emocionalno funkcioniranje majke i kvalitetu obiteljskih odnosa, utječe ekonomska moć obitelji. Time se umanjuje ili isključuje djetetovo problematično ponašanje. Ono što pozitivno utječe na djetetov školski napredak je ekonomska moć obitelji, i majčina veća intelektualna sposobnost. Razlike u kvaliteti u obiteljima samohranih majki ovisi o tome kako psihički i ekonomski rješavaju zahtjeve odgajanja djece (Carlson i Corcoran, 2001, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Ponašanja koja se najčešće pojavljuju kod djece u jednoroditeljskim obiteljima su delikventsko ponašanje, zloraba droga, alkohola i pušenje, također i nisko samopoštovanje, napuštanje školovanja, rani odlazak od kuće i rana seksualna aktivnost. Ekonomski položaj, umanjen socijalni kontekst, stres i majčina psihološka dobrobit četiri su čimbenika koja mogu dovesti do nepovoljnog utjecaja jednoroditeljske obitelji. Postoje razlike u obiteljima s obzirom je li jednoroditeljska obitelj nastala kao posljedica očeve smrti ili kao posljedica razvoda. Istraživanja pokazuju da djeca iz razvedenih obitelji rjeđe završavaju srednju školu te upisuju fakultet što se odražava na životno zadovoljstvo u odrasloj dobi. Djeca iz obitelji udovica ne razlikuju se od djece iz dvoroditeljskih obitelji, a na to utječe zaposlenost, vrsta zaposlenja i financijska moć majke (Biblarz i Gottainer, 2000. prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

4.3.2. Samohrani očevi

Specifičan problem za jednoroditeljske obitelji predstavlja i činjenica da se o samohranim majkama govori češće, a samohrani očevi budu zanemareni. Samohrani očevi izjavljuju kako se osjećaju nevidljivi, usamljeni i izolirani u društvu. Članovi NOMAH-a (Nacionalna organizacija muškaraca Hrvatske) smatraju da je društvo senzibiliziranije za probleme samohranih majki. Prema NOMAH-u u brakorazvodnim parnicama u 97% slučajeva djecu se dodjeljuje majci pa se samim time dolazi do zaključka da su očevi u podređenom položaju. Iako, oko 60% muškaraca sami pristaju da dijete ostane kod majke na skrbi, pa su zapravo svjesni da su sami odgovorni za takav položaj (Raboteg-Šarić i sur., 2003., prema Fišer i sur. 2007). Autorica Maleš (1995) navodi da se prilikom razvodne parnica sudovi vode zahtjevom da je najbolje rješenje ono koje je djetetovu interesu. Prije konačne odluke, ukoliko se roditelji

sami ne dođu do dogovora, uzimaju se u obzir želje roditelja i djece. Također ono što se gleda je odnos djeteta i roditelja te mentalno i fizičko zdravlje svih uključenih u slučaj.

U istraživanju koje su provele Pahić i Miljević-Riđički (2014, prema Cvrtnjak, Miljević-Riđički, 2015) željelo se saznati je li došlo do promjene načina prikazivanja majki i očeva u hrvatskom tisku u proteklih 20 godina. Rezultati govore o tome da se očevi u 2011. godini u hrvatskom tisku spominju češće nego prije 20 godina te da se sve češće prikazuje otac kao skrbnik djece. Iako, u svakom hrvatskom tisku češće se spominju majke nego očevi.

4.4. Istospolna zajednica

Istospolne zajednice sastoje se od dva pripadnika istog spola. Nizozemska je bila prva zemlja koja je 2001. godine legalizirala istospolne brakove. U Hrvatskoj je donesen Zakon o životnom partnerstvu istog spola 2014. godine budući da je referendum o braku onemogućio uvođenje istospolnog braka. Životno partnerstvo može se usporediti brakom jer je postupak sličan sklapanju braka, no samo pred matičarom. Postupak sklapanja vodi matičar koji ih potom upisuje u registar životnih partnerstva. Matičarima nije dano pravo na priziv savjesti, a da je, imao bi mogućnost odbiti registrirati životno partnerstvo, ako smatra da se je protivno njegovoj savjesti ili vjerskim uvjerenjima (Korać Gravovac, 2015).

Prije se roditeljstvo povezivalo samo s heteroseksualnim parovima. Istospolne zajednice sve se više prihvaćaju u društvu i omogućeno im posvajanje u određenim državama. Iako, nailaze na prepreke pri posvajanju. Prednost u većini slučajeva imaju heteroseksualni parovi (Jančić, Jurišić, Lončarić, 2019). Biescke i suradnici (2007. prema Brajša-Žganec i sur., 2014, str 311.) navode mogućnosti ostvarenja roditeljstva istospolnih parova, pa se ono može ostvariti putem: „prethodne heteroseksualne veze, usvojenja, postajanja maćehom/oćuhom djetetu svog istospolnog partnera, biološkog roditeljstva, inseminacije spermom ne/poznatog donora, donacijom jajnih stanica, surogat majčinstvom.“

Ne vidi se nikakva razlika djece koju odgajaju istospolni parovi po njihovoj psihološkoj prilagodbi, kognitivnim sposobnostima, društvenom funkcioniranju djeci koju odgajaju heteroseksualni roditelji (Takser, 2005. prema Brajša-Žganec i sur., 2014). Postoji niz predrasuda o istospolnim roditeljima koji podižu djecu, a to je da su neprikladni roditelji, da su homoseksualne majke manje majčinski orijentirane, da će seksualno zlostavljati djecu, te da će

djeca patiti zbog manjka prisutnosti majke ili oca., ali ovakve navode istraživanja opovrgavaju (Brajša-Žganec i sur., 2014).

Djeca koja imaju homoseksualne majke doživljavaju više interakcije majka-dijete i kontakata s biološkim očevima nego što je to slučaj kod samohrane heteroseksualne majke (Golombok, Takser i Murray, 1997 prema Brajša-Žganec i sur., 2014). Kod heteroseksualnih i homoseksualnih očeva briga i ulaganje u roditeljsku ulogu podjednaka je (Patterson,2004,2006. prema Brajša-Žganec i sur., 2014). Homoseksualni roditelji više su sinkronizirani u roditeljstvu od heteroseksualnih roditelja (Stacey i Biblaez, 2001. prema Brajša-Žganec i sur., 2014). Ne vidi se nikakva razlika u kvaliteti partnerskih i odnosa dijete-roditelj između homoseksualnih i heteroseksualnih majki (Baetens i Brewaeys 2001. prema Brajša-Žganec i sur., 2014). U istraživanjima djece kojima su roditelji imali gej ili lezbijsku orijentaciju ni jedno nije pokazalo konfuziju rodnog identiteta (Anderssen, Amlie, 2002.prema Brajša-Žganec i sur., 2014). „Dječaci s homoseksualnim mamama postigli su veće rezultate na skalama svjesnosti o osjećajima drugih te na ugodnost, dok su djevojčice s homoseksualnim majkama postigle veće rezultate na skalama traženja uzbuđenja i spremnosti da budu vođe.“ (Hoeffler,1981. prema Brajša-Žganec i sur., 2014, str 311). Kod pitanja seksualne orijentacije djece istospolnih roditelja ni u jednoj se nije pokazala statistička značajnost u smislu postojanja više čestoće u homoseksualne orijentacije kod djece čiji su roditelji homoseksualni (Anderssen i sur.,2002. prema Brajša-Žganec i sur., 2014). Ne postoje dokazi devijacija u socijalnim odnosima s djecom i odraslima kod djece koju odgajaju homoseksualni roditelji (Paterrson,2000. prema Brajša-Žganec i sur., 2014).

4.5.Razvedena obitelj

Prema Obiteljskom zakonu (čl.50. NN 103/15, 98/19) razvod braka može zahtijevati jedan bračni drug ili oba bračna druga. Jedan bračni drug zahtijeva razvod braka tužbom, a oba prijedlogom o sporazumnom razvodu braka. Prema članku 51. Obiteljskog zakona „sud će razvesti brak ako oba bračna druga predlažu razvod braka na temelju sporazuma, ako utvrdi da su bračni odnosi teško i trajno poremećeni te ako je od prestanka bračne zajednice protekla godina dana“. Članak 50.,stavak 3. Obiteljskog zakona govori o tome kako „muž nema pravo na tužbu radi razvoda braka za vrijeme ženine trudnoće te sve dok njihovo dijete ne navrší godinu dana života.“

Autorica Kuća (2017. prema Jančić i sur.,2019., 159.str.) navodi opće faktore rizika za razvod braka, a to su: „sklapanje braka u tinejdžerskoj dobi, siromaštvo, nezaposlenost, niska razina obrazovanja, kohabitacija, iskustvo predbračnog začeća i/ili porođaja, nova bračna zajednica koja uključuje djecu iz prijašnjih bračnih zajednica, miješani brakovi, drugi ili treći brak te neodrastanje uz roditelje koji su u braku“. Prema istoimenoj autorici (2017. prema Jančić i sur.,2019) postoje tri tipa razvoda, a to su: razvod kao poslovni dogovor, prijateljski i visokokonfliktni. Za razvod kao poslovno dogovor karakteristična je smanjena komunikacija, bez emocija i dogovor isključivo kada se radi o djeci. Kod prijateljskog razvoda supružnici su shvatili da bolje funkcioniraju kao prijatelji, nego u braku. Visokokonfliktni razvod najteži je oblik razvoda kod kojeg je karakterističan sukob među supružnicima. Bivši supružnici ne uspijevaju riješiti nesuglasice i negativne emocije šire na ostatak obitelji (Jančić i sur., 2019).

Razvod braka je stresni događaj koji može dovesti do neželjenih posljedica. Najčešće utječe na psihološki život djece. Reakcije na razvod braka koje su najčešće su anksioznost, depresija i ljutnja. O intenzitetu stresora vezano uz izloženost djece sukobu roditelja prije i poslije razvoda braka, kvalitete odnosa roditelja prije i poslije braka, dužini izloženosti sukobu, prisutnosti drugih stresnih događaja, dobi djeteta, sposobnosti suočavanja sa stresom i podršci okoline ovisit će hoće li razvod braka dovesti do težih i dugoročnijih posljedica za razvoj djece (Čavarović-Gabor, 2007). Djeca su u nepovoljnom položaju jer im često nedostaje vještina za prevladavanje novih situacija, kao što je razvod. Razvod roditelja je van njihove kontrole i ne može se predvidjeti trajanje i ishod (Smerić Pecigoš, 2007). Djeca dojenačke dobi prilikom razvoda primjećuju promjene emotivnog stanja roditelja, u količini energije kod roditelja i to da jedan roditelj više ne živi u kući. Djeca postanu uznemirena, sklona promjenama ritma spavanja i drugim dnevnim rutinama. Mogu postati nervozna i plačljiva doseli li se nova odrasla osoba u kuću. Roditelji im mogu pomoći tako da održavaju uobičajenu rutinu i raspored, pružaju podršku dodirima i riječima ljubavi. Djeca u dobi od 2 do 5 godina također primjećuju da jedan od roditelja više ne živi u kući. Mogu pokazati empatiju prema roditelju koji je tužan, ali isto tako pokazivati ljutnju. U toj dobi često se teško odvajaju od roditelja, mijenjaju se rutine dnevnog i noćnog spavanja te mogu imati noćne more. Zbog toga svega je važno da im roditelji posvete više vremena koristeći pri tome verbalnu i neverbalnu komunikaciju (Čavarović-Gabor, 2007).

Razvod braka može imati i pozitivne posljedice, kada je u obitelji bilo nasilja. Tada razvod za dijete predstavlja bijeg iz nepovoljnog stanja (Simons i sur., 1996. prema Čavarović-Gabor, 2007). Međutim, pozitivne posljedice javljaju se kod manjeg broja djece, a teškoće nakon

razvoda braka ima veći broj djece (Amato, 2000. prema Čavarović-Gabor, 2007). Strohschein (2005. prema Brajša-Žganec i sur.,2014) navodi da se antisocijalno ponašanje djece smanjuje se kad se disfunkcionalan brak napokon razvede. Kod djece koja su razvodom roditelja ostala bez kućanstva u kojem nije bilo značajnih sukoba zamjećuje se pogoršanje u prilagodbi, dok se kod djece koja su nakon razvoda napustila konfliktne roditeljske odnose vidi poboljšanje u prilagodbi.

4.5.1. Rekonstruirana obitelj

Razvedene obitelji mogu dovesti do restrukturiranih obitelji. Restrukturiranom obitelji smatramo obitelj u kojem je barem jedan od bračnih partnera novi roditelj. To je obitelj u kojoj se nalazi poočim ili pomajka, odnosno djeca koja nemaju zajedničke roditelje. Trebaju se ispuniti neke pretpostavke koje omogućuju da restrukturirana obitelj uspije. A to su: pristanak biološke djece i njihovo upoznavanje s partnerom, informiranje bivšeg partnera, pripremanje djece na upoznavanje te prihvaćanje i važnost svakog člana „nove“ obitelji (Grgec-Petroci i sur., 2012). Treba imati na umu dob djeteta u vrijeme razvoda te eventualni ponovni brak roditelja. Njegova kvaliteta također utječu na odnos djece i bioloških roditelja. Biološki roditelji koji sklope novi brak obično imaju manje vremena za djecu jer se moraju posvetiti novom supružniku i braku (Flinn, Leone i Quinlan, 1999. prema Brajša-Žganec i sur.,2014). Dječjoj dobrobiti doprinosi bliska i podržavajuća veza s roditeljem s kojim dijete ne živi. Ukoliko bivši supružnici imaju dobar i suradnički odnos to može olakšati sve teškoće koje razvod može donijeti (Brajša-Žganec i sur.,2014).

4.6. Posvojiteljska obitelj

Članak 180. stavak 1. Obiteljskog zakona govori da je „posvojenje poseban oblik obiteljsko-pravnog zbrinjavanja i zaštite djeteta bez odgovarajuće roditeljske skrbi kojim se stvara trajni odnos roditelja i djeteta.“ Ne može se posvojiti krvni srodnik u ravnoj lozi (brat, sestra) i dijete maloljetnih roditelja, prema člancima 182. i 183. Obiteljskog zakona. Također Obiteljski zakon navodi tko sve može biti posvojitelj pa tako članak 185. navodi da „dijete mogu posvojiti bračni i izvanbračni drugovi zajednički, jedan bračni ili izvanbračni drug ako je drugi bračni ili izvanbračni drug roditelj ili posvojitelj djeteta, jedan bračni ili izvanbračni drug uz pristanak drugog bračnog ili izvanbračnog druga te osoba koja nije u braku ili izvanbračnoj zajednici.“

Proces posvojenja praćen je procesom prilagodbe, kako djece tako i roditelja te uže i šire okoline. Kako će ta prilagodba teći ovisi o posvojeniku, posvojitelju te okolini u kojoj se nalaze. Ovisi o tome kakav posvojenik ima temperament i kakvo mu je iskustvo prije posvojenja. Kod posvojitelja je važna emocionalna stabilnost, način komunikacije i roditeljski stil, a za okolinu društvene vrijednosti (Livingston Smith 2010. prema Kralj, Modić-Stanke, Topčić-Rosenberg, 2014). Važno je posvojitelje adekvatno pripremiti za proces posvojenja te im omogućiti i pružiti pomoć nakon posvojenja kako bi se olakšao proces prilagodbe na posvojenje, jer se i zbog stigmatizacije često susreću s negativnim reakcijama društva (Kralj i sur., 2014).

Posvojitelji se prilikom posvojenja susreću s raznim fazama posvojenja. Prvo se pripremaju za posvojenje tako da donose odluke o posvojenju i upoznaju se s izazovima posvojenja, zatim sami proces posvojenja kada upoznaju dijete. Nakon toga dolazi proces prilagodbe, polazak djeteta u vrtić ili školu i odnos zajednice prema posvojenju (Kralj i sur., 2014).

Posvojiteljska obitelj može se sresti s problemima koji nisu poznati obiteljima s biološkim djetetom. Za mnoge je najteže pitanje treba li, kada i kako reći djeci da su posvojena, pričati im o biološkim roditeljima ili ne. Postoje dva oprečna stajališta o odgoju posvojene djece. S jedne strane, tvrde da je potpuno jednak odgoju biološkog djeteta, dok s druge strane, drugi tvrde da je potpuno različit od odgoja biološkog djeteta. O tome hoće li posvojiteljske obitelji imati problema, ovisi niz čimbenika - koliko je dijete imalo godina u trenutno posvojenja je jedno od najvažnijih. Ono može kasnije utjecati na odnos posvojitelja i djeteta te njegov razvoj. Jedan od najčešćih problema s kojim se suočavaju posvojitelji su bijes, ljutnja i dječja tuga prilikom dolaska u obitelj, ali i kasnije tijekom odrastanja (Grgec-Petroci i sur.,2012).

Problemi koje dijete ima ili će imate pripisuje se činjenici da dijete nisu odgajali biološki roditelji. Istraživanje provedeno u Sjedinjenim Američkim Državama govori da „gotovo 50% sudionika smatra da će posvojena djeca u odnosu na ostalu vjerojatnije razviti probleme u ponašanju i školovanju, a više od 30% smatra da će posvojena djeca vjerojatnije imati medicinske probleme i probleme s drogom/alkoholom te manje vjerojatno biti sretna, samopouzdana i dobro prilagođena.“ (Vučković i Modić Stanke,2016; str.136). Istoimene autorice navode kako bi posvojena djeca mogla biti stigmatizirana i od strane profesionalaca kojima je posao da (im) pružaju podršku i pomoć, a rezultati su dobiveni na školskim savjetnicima, socijalnim radnicima i obiteljskim terapeutima.

Stručnjaci imaju stav da dijete treba doznati od posvojitelja da je posvojeno, a ne od neke druge osobe. Dijete ima pravo znati tko su mu biološki roditelji, a te informacije bi trebalo dobiti u najranijem djetinjstvu. Istraživanja pokazuju da djeca koja su od posvojitelja saznala istinu o posvojenju, imala sretan život u domu svojih posvojitelja, kasnije imala manju potrebu za susretom s biološkim roditeljima od onih koja nisu bila u takvoj situaciji. Djeca se suočavaju s velikim problemima separacije i gubitka bioloških roditelja što snažno utječe na njihov razvoj (Grgec-Petroci i sur.,2012).

Posvojitelji imaju glavu zadaću osigurati osjećaj sigurnosti. Dokazati djeci da su prihvaćeni, pomoći im izgraditi samopoštovanje, razviti interese, ohrabriti ga i pomoći da gradi vlastiti identitet (Grgec-Petroci i sur.,2012).

5. ZAKLJUČAK

Iako su još uvijek prisutne tradicionalne obitelji, u suvremenom društvu dolazi do obrata. Muškarac i žena postaju ravnopravni u poslovima u kući i brige o djeci. Žena ima novu sliku u suvremenom društvu, ostvaruje majčinstvo i karijeru što joj daje stupanj samostalnosti. Dijete smatramo ravnopravnim članom obitelji. U suvremenoj obitelji odnosi se zasnivaju na razumijevanju i povjerenju. Sve je više saznanja o tome kako društvo vidi nove oblike obitelji, kako ih prihvaća i kako se ono odnosi na pojedince u suvremenim obiteljima. Društvo, iako je još uvijek tradicionalno, polako se počinje otvarati i prihvaćati nove oblike obitelji. Nekada je bilo prisutno mišljenje da su za dobar i skladan odgoj i odnos u obitelji potrebni biološki otac i majka, ali sadašnja saznanja opovrgavaju tu tvrdnju. Dovoljno je da dijete ima osobu od povjerenja koja će mu pružiti emocionalnu podršku i koja će mu pružiti pažnju, ali isto tako i zdravu i poticajnu okolinu. Istraživanja su pokazala da život u bilo kojoj obitelji nije bolji od drugog. Svaka obitelj, kakva god ona bila, jednoroditeljska, razvedena, rekonstruirana, istospolna, posvojiteljska, bez djece, u braku ili ne, ima nešto što je čini jedinstvenom. U sadašnjem društvu važno je naglašavanje vrijednosti kao što su tolerancija i uvažavanje i prihvaćanje različitosti. Odgojitelji će se sigurno susresti s bilo kojim oblikom suvremenih obitelji i važno je da budu upoznati s izazovima s kojima se obitelji mogu susresti. Smatram da nema „idealne“ ili „normalne“ obitelji, koju će nametnuti društvo. O sredini ovisi kako će koja obitelj biti prihvaćena i moramo raditi na tome da ukoliko netko smatra da određena obitelj nije „normalna“ ili „tradicionalna“ ili „idealna“, da je ne osuđuje. Svaka obitelj je različita, i upravo to je ono što je čini idealnom.

LITERATURA

Aračić, P., Baloban, J., Nikodem, K., (2019). : Važnost braka i obitelji u hrvatskom društvu od 1999. do 2017. godine, *Bogoslovska smotra*, Vol. 89 No. 2, 331-353.

Bartolac, A (2013). Stavovi studenata o kohabitaciji i braku, *Socijalna ekologija : časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline*, Vol. 22 No.2, 107-131.

Benvin, A. (1972). Obitelj kroz povijest. *Bogoslovska smotra*, 42(1), 35-51.

Bereš, M (2016). Položaj žena u antičkoj Grčkoj, *Essehist : časopis studenata povijesti i drugih društveno-humanističkih znanosti*, Vol. 8 No. 8, 16-21.

Berk, L.E (2008). Psihologija cjeloživotnog razvoja, Jastrebarsko, Naklada Slap

Brajša-Žganec A., Lopižić J, Penezić Z (2014). *Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva*, Zagreb, Naklada slap i Hrvatsko psihološko društvo

Brajša-Žganec, A. i Hanzec, I (2015). Obiteljski odnosi i psihosocijalna prilagodba djece u cjelovitim i jednoroditeljskim obiteljima, *Klinička psihologija*, Vol. 8, 139-150.

Cvrtnjak, I. i Miljević-Riđički, R. (2015). Očevi nekad i danas, *Život i škola : časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, Vol. LXI No. 1, 113-122.

Čavarović-Gabor, B., (2008). Razvod braka roditelja i simptomi traume kod djece, *Ljetopis socijalnog rada*, 15 (1), 69- 91.

Čikeš, J. (1999). *Obitelj u suvremenom društvu*, Zagreb, Državni zavod za zaštitu obitelji

Čondić, A. (2010). Jesu li brak i obitelj zastarjele ustanove u hrvatskom društvu, *Služba Božja* 50 (2010.), br. 3, 249 – 272.

Čudina-Obradović, M. i Obradović, J.(2006). *Psihologija obitelji i braka*, Zagreb, Golden marketing - Tehnička knjiga

Državni zavod za statistiku, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/SI-1583.pdf (26.02.2020.)

Fišer, S., Marković, N., Ogresta, J. i Radat, K. (2007). Za i o jednoroditeljskim obiteljima, *Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET*. https://www.udruga-let.hr/wp-content/uploads/2014/03/prirucnik2.indd_.pdf

Grgec-Petroci, V., Lacković, Lj., Maleš, D. (2012). Obitelji se razlikuju. Zagreb: *Obiteljski centar grada Zagreba*. https://issuu.com/ocgz/docs/obitelji_se_razlikuju

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 23.03. 2020., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44557>. (23.03.2020.)

Jančić, A., Jurišić, K., i Lončarić A., (2019). Postmoderna i promjene u braku i obitelji, *DiDASKALOS, God. III., br. 3*, 153-162.

Janković J, (2004). *Pristupanje obitelji sustavni pristup*, Zagreb, Alineja.

Janković, J. (1995). Teorijska promišljanja o obitelji, *Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja, Vol. 4 No. 4-5*, 433-449.

Jurčević Lozančić, A. (2011). Redefiniranje odgojne uloge obitelji, *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje Vol: 13*, 122-150.

Korać Gravovac, A. (2015). Brak i obitelj kao vrijednost u hrvatskom pravnom sustavu, *Bogoslovska smotra, Vol. 85 No. 3*, 799-811.

Kovačević Andrijanić, Ž. (2008). Funkcije obitelji, *Psihologijski portal*.

Kralj,S., Modić-Stanke,K., Topčić-Rosenberg, D. (2014). Problemi i potrebe posvojiteljskih obitelji tijekom procesa prilagodbe i integracije posvojenje djece u obitelj, odgojno-obrazovne institucije i okolinu, *ADOPTA- udruga za potporu posvajanju* http://www.adopta.hr/images/ADOPTA_istrazivanje.pdf

Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*, Zagreb, Mali profesor.

Ljubetić, M. (2006). Obitelj u povijesnom i suvremenom kontekstu, Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet. http://inet1.ffst.hr/images/50013806/Ljubetic_022006.pdf

Maleš D, i Kušević, B. (2011). Nova paradigma obiteljskog odgoja u Maleš, D. *Nove paradigme ranog odgoja*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju, Alineja.

Maleš, D (1995). Usporedba stavova roditelja iz potpunih obitelji i obitelji s jednim roditeljem prema poželjnosti osobina.za dječake i djevojčice, *Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja, Vol. 4 No. 4-5 (18-19)*, 517- 538.

- Maleš, D. (2012). Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. *Dijete, vrtić, obitelj*, 18 (67), 13-15.
- Miliša, Z. (2016). Ciljana destrukcija braka i obitelji, Portal hrvatskog kulturnog vijeća, <http://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/m-o/zlatko-milisa/23934-z-milisa-ciljana-destrukcija-braka-i-obitelji.html> (10.07.2020.)
- Mrnjavac, A (2014). Utjecaj jednoroditeljske obitelji na emocionalne i ponašajne probleme djece predškolske dobi, *Školski vjesnik : časopis za pedagoški teoriju i praksu*, Vol. 63 No. 3 ,433-452.
- Nimac, D. (2010). (Ne)mogućnosti tradicijske obitelji u suvremenom društvu. *Obnovljeni život*, 65(1) , 23-39.
- Ninčević, M., Hosni, I (2017). Razvoj starorimskoga sustava odgoja i obrazovanja, *Školski vjesnik : časopis za pedagoški teoriju i praksu*, Vol. 66 No. 1, 43-61
- Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19 <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon> (23.03.2020.)
- Pećnik,N.,Raboteg-Šarić, Z. (2005). Neformalna i formalna podrška jednoroditeljskim i dvoroditeljskim obiteljima, *Revija za socijalnu politiku*, Vol. 12 No. 1, 1-21.
- Pranjić, M (2015). Autohtoni starorimski odgoj, *Napredak* 156 (1-2), 169-20.
- Rock, C. (2003). Brak i obitelj, *Biblijski pogledi*, 11 (1-2), 123-152.
- Rosić, V., Zloković, J. (2003). *Modeli suradnje obitelji i škole*, Đakovo, Tempo d.o.o, https://www.researchgate.net/publication/339076670_Modeli_suradnje_obitelji_i_skoole.
- Smerić Pecigoš, M., (2007). Obitelj nakon razvoda, *Dijete, vrtić, obitelj* Vol. 13 No. 50, 10-13.
- Štalekar, V. (2010). Dinamika obitelji i prvi teorijski koncepti, *Medicina Fluminensis*, Vol. 46 No. 3, 242-246.
- Visković, I (2018.) Odgojno-obrazovni aspekti ekonomske funkcije obitelji, *Napredak : Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, Vol. 159 No. 3, 269-290.
- Vučković, J. i Modić Stanke, K. (2016). Implicitni stavovi prema posvojenoj djeci – treba li budućim stručnjacima (dodatna) edukacija o temi posvojenja?, *Suvremena psihologija*, Vol. 19 No. 2, 135-148.

Izjavlujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Ines Debeljak